

Novija praksa Ustavnog suda BiH

Iz oblasti krivičnog zakonodavstva i EKLjP, prof. dr. Miodrag N. Simović, redovni profesor na Pravnom fakultetu u Banja Luci i potpredsjednik Ustavnog suda BiH

U ovom radu biće riječi prvenstveno o pitanjima koja se postavljaju pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine¹, a značajna su i u postupku usaglašavanja krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa Ustavom Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda². Posebna pažnja je posvećena pravu na zabranu torture, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, pravu na slobodu i bezbjednost, pravu na pravično saslušanje, pravu na slobodu izražavanja i drugim za krivični postupak značajnim odredbama novog Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine³ koje su nove ili drukčije od dosadašnjih. O karakteristikama važećeg Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine druge vrste ovdje neće biti govora, jer je o njima bilo riječi u ranije objavljenim radovima i na ranije održanim stručnim sastancima⁴.

I. Pravo na slobodu i bezbjednost

Ustavni sud je u više svojih odluka posebno naglasio da pravo na slobodu ličnosti spada u jedno od najznačajnijih ljudskih prava, te da član 5 Evropske konvencije u prvom redu daje zaštitu da niko ne smije biti proizvoljno lišen slobode. Proizvoljnost lišavanja slobode cijeni se u prvom redu u odnosu na poštovanje proceduralnih zahtjeva zakona o krivičnom postupku, koji uz to mora biti usklađen i sa standardima iz Evropske konvencije.

1. Odluka Ustavnog suda, broj AP 1426/05 od 9. novembra 2006. godine

U ovom predmetu Ustavni sud je utvrdio povredu prava na slobodu i bezbjednost ličnosti iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 stav 1 Evropske konvencije, jer je jedan od apelanata zadržan u pritvoru nakon pravnosnažnosti njegove osuđujuće presude iako je u rješenju o produženju pritvora navedeno da će pritvor trajati do pravnosnažnosti presude. S obzirom na nepostojanje zakonskog osnova da se lice zadrži u pritvoru nakon pravnosnažnosti presude, sudovi su dužni takvo lice da puste na slobodu do upućivanja na izdržavanje kazne.

Član 148 Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH⁵ propisuje uslove za određivanje pritvora nakon izricanja presude, i to tako da "pritvor koji je određen ili produžen shodno odredbama stava 1 ovog člana može da traje do pravnosnažnosti presude, ali najduže dok ne istekne vrijeme trajanja kazne izrečene u prvostepenoj presudi". Član 5 Evropske konvencije štiti pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti, te detaljno navodi okolnosti pod kojima neko može biti lišen slobode i, takođe, navodi da svako lišavanje slobode mora da bude u skladu sa zakonom pri čemu zakon mora biti usklađen sa evropskim standardima i posebno Evropskom konvencijom. Shodno članu II/1 Ustava Bosne i Hercegovine, "Bosna i Hercegovina i oba entiteta će obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih prava i osnovnih sloboda". Pravo na ličnu slobodu je osnovno ljudsko pravo i kao takvo je inkorporisano u Ustav Bosne i Hercegovine. Ograničenja tog prava su predviđena relevantnim zakonima u Bosni i Hercegovini kojima je regulisano lišavanje slobode.

Lišavanje slobode predstavlja situaciju u kojoj lice koje je toj mjeri podvrgnuto može da bude izloženo ograničenju ili ugrožavanju niza drugih prava, npr., prava na porodični život, zatim, u drastičnim slučajevima prava na zabranu mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Stav je Evropskog suda shodno kom je "lista izuzetaka od prava na slobodu i bezbjednost ličnosti iz člana 5 stav 1 Evropske

¹ U daljnjem tekstu: Ustavni sud.

² U daljnjem tekstu: EKLjP.

³ "Službeni glasnik BiH" br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07 i 76/07.

⁴ Novi zakoni o krivičnom postupku koji se primjenjuju na teritoriji Bosne i Hercegovine nastali su pod uticajem ranijeg jugoslovenskog krivičnog procesnog zakonodavstva, ali i pod jakim uticajem angloameričkog prava, iz koga je, pored ostalog, preuzeto pregovaranje tužioca i osumnjičenog, odnosno optuženog o krivici, unakrsno ispitivanje, izjašnjavanje o krivici, potvrđivanje optužnice i dr. Zakoni sadrže i nove odredbe koje su u poslednjoj deceniji ušle u skoro sve evropske zakone o krivičnom postupku (npr. o zaštiti svedoka, o širim ovlašćenjima organa krivičnog gonjenja u slučaju posebno opasnih krivičnih djela, naročito organizovanog kriminala). Neka nova procesna rešenja su posljedica promjena u materijalnom krivičnom pravu (npr. ustanovljavanje krivičnog postupka protiv pravnih lica i izostavljanje supsidijarnog i privatnog tužioca), a neka nastojanja da se postupak učini racionalnijim, svrsishodnijim, ekonomičnijim i efikasnijim (smanjenje broja vanrednih pravnih lijekova, uvođenje postupka za izdavanje kaznenog naloga, širenje nadležnosti sudije pojedinca). Najvažnija novina koju donose ovi zakoni tiče se nove organizacije istrage, koja više nije u nadležnosti istražnog sudije, već tužioca, uz sudsku kontrolu koju obavlja sudija za prethodni postupak.

⁵ "Službene novine Federacije BiH" br. 35/03, 37/03, 56/03 i 78/04.

konvencije ograničena i samo dosljedno tumačenje tih izuzetaka će biti u skladu sa ciljem ovog člana, a to je obezbjeđenje da niko ne bude proizvoljno lišen njene/njegove slobode⁶.

S obzirom na to da je članom 148 Zakona o krivičnom postupku propisano da pritvor koji je određen ili produžen shodno odredbama iz stava 1 tog člana (koji propisuje određivanje pritvora nakon izricanja presude) može da traje do pravnosnažnosti presude, jedino pravilno tumačenje je da je presudom Vrhovnog suda Federacije BiH obuhvaćen pritvor do pravnosnažnosti te presude. Naime, Zakon o krivičnom postupku ne poznaje pritvor nakon pravnosnažnosti presude i stoga ne može da se prihvati da formulacija u presudi Vrhovnog suda "nadalje" podrazumijeva da se to odnosi i na apelantovo lišavanje slobode nakon pravnosnažnosti presude do upućivanja na izdržavanje kazne zatvora. Shodno navedenom, apelantovo lišavanje slobode nakon pravnosnažnosti presude do upućivanja na izdržavanje kazne zatvora – nije bilo obuhvaćeno relevantnom sudskom odlukom.

2. Odluka Ustavnog suda broj AP 1943/07 od 16. jula 2007. godine

Vežano za navode apelanta o povredi prava iz člana 5 stav 3 Evropske konvencije kojim je garantovano da "svako ko je uhapšen ili lišen slobode prema odredbama stava 1 (c) ovog člana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom ovlašćeno da vrši sudsku vlast i mora imati pravo na suđenje u razumnom roku ili na puštanje na slobodu do suđenja", Ustavni sud prvo konstatuje da apelant povredu ovog prava nije posebno obrazložio. Dalje, Ustavni sud podsjeća, da je apelanta i njegovog branioca prije donošenja rješenja o određivanju pritvora saslušalo Specijalno tužilaštvo a zatim sudija za prethodni postupak, kojom prilikom su apelant i njegovog branilac predložili da sud odbije prijedlog tužilaštva za određivanje pritvora, čime je dakle u apelantovom slučaju ispoštovan prvi dio odredbe član 5 stav 3 Evropske konvencije. S obzirom na to da navedena odredba daje i pravo licu lišenom slobode na suđenje u razumnom roku ili na puštanje na slobodu do suđenja, Ustavni sud smatra da se u početnoj fazi istrage, u situaciji kada je apelantu, na osnovu pravnosnažnog rješenja sudije za prethodni postupak, prvi put određen jednomjesečni pritvor, ne može govoriti o povredi prava na slobodu ličnosti iz člana 5 stav 3 Evropske konvencije u odnosu na suđenje u razumnom roku budući da je u konkretnom slučaju sud utvrdio da postoji opravdana sumnja da je apelant izvršio krivično djelo koje mu se stavlja na teret, pa su i navodi apelanta u tom dijelu paušalni i ničim dokazani. Stoga, Ustavni sud zaključuje da apelant ne nudi činjenice i dokaze koji bi mogli opravdati tvrdnju da postoji povreda ustavnog prava na koji se poziva, zbog čega nema elemenata koji *prima facie* ukazuju da postoji kršenje ustavnog prava na ličnu slobodu i sigurnost iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana člana 5 stav 1 tačka c) i stav 3 Evropske konvencije da bi bilo potrebno meritorno ispitivanje, te Ustavni sud smatra da su navodi apelanta u tom dijelu očigledno (*prima facie*) neosnovani.

Dalje, a vežano za navode apelanta da mu je osporenim rješenjima Okružnog suda u Banjoj Luci povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije Ustavni sud podsjeća da se prema članu 16 stav 1 Pravila Ustavnog suda⁷, apelacija može podnijeti samo protiv presude, odnosno odluke kojom je postupak u određenom predmetu završen. Budući da apelant povredu prava na pravično suđenje vidi u tome što je sud pogrešno zaključio da u apelantovom slučaju postoje naročite okolnosti iz člana 189 stav 1 tačka b) Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske⁸, pa apelant smatra da je pritvor protiv njega proizvoljno određen, Ustavni sud podsjeća da se na pitanje ima li apelant, odnosno da li će imati, pravičan postupak pred sudom ne može dati odgovor dok je postupak u toku. Shodno praksi Ustavnog suda i Evropskog suda, pitanje poštovanja principa pravičnog postupka treba sagledati na osnovu postupka u cjelini. Imajući u vidu složenost i višestepenost krivičnog postupka, eventualni propusti i nedostaci, koji se pojave u jednoj fazi postupka, mogu biti ispravljeni u nekoj od narednih faza tog postupka. Dakle, generalno gledajući, nije moguće utvrditi da li je krivični postupak bio pravičan dok se postupak pravosnažno ne okonča⁹.

U apelantovom slučaju dakle, rješenje Okružnog suda, koje se pobija apelacijom, nije odluka koja predstavlja rezultat cjelokupnog krivičnog postupka protiv apelanta, u smislu utvrđivanja osnovanosti krivične optužbe protiv njega, jer je osporenim rješenjem samo riješeno jedno proceduralno pitanje, odnosno odlučeno o jednoj fazi postupka. Dakle, postupak utvrđivanja osnovanosti krivične optužbe protiv apelanta je u toku pred Okružnim sudom, pa slijedi da je u odnosu na apelantove navode, koji se isključivo odnose na povredu prava iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije, predmetna apelacija preuranjena.

3. Odluka Ustavnog suda broj AP 997/07 od 9. maja 2007. godine

Nesporno je da je u ovom slučaju pritvor određen na osnovu odredaba Zakona o krivičnom postupku

⁶ Vidi, *inter alia*, presudu u predmetu *Giulia Manzoni protiv Italije* od 1. jula 1997. godine, Izvještaji 1997–IV, str. 1191, stav 25 i presudu u predmetu *Quinn protiv Francuske* od 22. marta 1995. godine, serija A, broj 311, str. 17 i 18, stav 42.

⁷ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 60/05.

⁸ "Službeni glasnik Republike Srpske" br. 50/03, 115/04 i 29/07.

⁹ Vidi Evropski sud, *Barbera, Meeseque i Jabardo protiv Španije*, presuda od 6. decembra 1988. godine, serija A, broj 146, stav 68 i Ustavni sud, odluka broj U 63/01 od 26. juna 2003. godine, tačka 18, objavljena u "Službenom glasniku BiH" broj 38/03.

Republike Srpske (član 189 stav 1 tač. a), b), v) i g)) kojim je propisano da se pritvor može odrediti ako postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično djelo. Za sve razloge koje je propisao citirani član Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, sud je je prilikom određivanja ove mjere detaljno i jasno dao obrazloženje. Iz navedenog proizilazi da se u konkretnom slučaju radi o "zakonitom lišavanju slobode po rješenju nadležnog suda" kako to propisuje član 5 stav 1.c) Evropske konvencije. To znači da u lišavanju slobode apelanta nije bilo proizvoljnosti, jer je lišen slobode na temelju odredaba člana 189 stav 1 tač. a), b), v) i g) Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske. Ovakva situacija nije inkompatibilna sa članom 5 Evropske konvencije, jer navedeni član ne sadrži zabranu državama potpisnicama da u svojim pravnim sistemima mogu propisati odredbu, kojom se nalaže određivanje pritvora licu za koje postoji osnovana sumnja da je počinilo krivično djelo, ako postoji osnovana bojazan da će uništiti, sakriti, izmjeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove važne za krivični postupak ili ako naročite okolnosti ukazuju da će ometati krivični postupak uticajem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače, zatim ako naročite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti krivično djelo ili da će dovršiti pokušano krivično djelo, ako se radi o krivičnom djelu za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža kazna a usljed načina činjjenja i posljedica krivičnog djela ugroženo je zdravlje, sigurnost i imovina građana.

Navodi apelanta da nije izveden pred sudiju, te saslušan "u vezi pitanja koja se odnose na lišavanje slobode" i da je na taj način povrijeđen član 5 stav 3 Evropske konvencije, takođe su neosnovani. Ovo iz razloga što ovi navodi nisu ničim potkrijepljeni niti je apelant u tom pravcu dostavio ikakve dokaze.

4. Odluka Ustavnog suda broj AP 2561/05 od 9. novembra 2006. godine

Nema povrede prava na slobodu i bezbjednost iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 Evropske konvencije u slučaju kada su u sprovedenim postupcima u skladu sa zakonskim propisima utvrđeni osnovi sumnje u izvršenje krivičnog djela i razlozi za određivanje pritvora, niti se, shodno praksi Evropskog suda, povredom navedenog prava može da smatra slučaj tužiočevog prekoračenja roka od pet časova i četiri minute preko zakonom predviđenog roka za podnošenje zahtjeva sudiji za određivanje pritvora.

Evropski sud je u nizu svojih presuda ukazao na značaj člana 5 stav 3 Evropske konvencije. Na primjer: "Glavna svrha ovog stava u vezi sa članom 5.1c) je da pruži pojedincima lišenim slobode specijalne garancije: postupak sudske prirode čija je svrha da obezbijedi da niko neće biti proizvoljno lišen slobode"¹⁰ i dalje "da obezbijedi da svako hapšenje ili pritvor budu što je moguće kraći"¹¹. Osim naglašavanja izuzetnog značaja člana 5 stav 3 Evropske konvencije, Evropski sud u više svojih presuda je utvrdio kršenje navedenog člana kada pritvoreno lice nije odmah, tj. u najkraćem mogućem vremenu, izvedeno pred sudiju. Na primjer, u slučaju kada nijedan od podnosilaca predstavke nije zapravo izveden pred sudiju ili sudskog službenika dok je bio u pritvoru, koji je trajao četiri dana i šest časova u jednom, a šest dana i 16 i po časova u drugom slučaju, nađeno je da je povrijeđen član 5 stav 3 Evropske konvencije¹². Ili, u slučaju kada podnosilac predstavke nije bio izveden pred vojni sud pet dana nakon hapšenja, takođe je nađeno da je povrijeđen član 5 stav 3 Evropske konvencije¹³. Evropski sud se u navedenim slučajevima uzdržao od uspostavljanja minimalnih standarda u smislu promptnosti iz člana 5 stav 3 Evropske konvencije, već je usvojio stav da se ovo pitanje treba procjenjivati u svakom konkretnom slučaju shodno posebnim okolnostima vezanim za svaki taj konkretan slučaj, dajući pri tome smjernicu za postupanje nacionalnim sudovima ocjenom "da bi bilo neprihvatljivo suviše široko tumačenje same riječi 'odmah'".

II. Pravo na slobodu i bezbjednost i pravo na pravično saslušanje

U predmetu AP 1785/06 od 30. marta 2007. godine Ustavni sud je zaključio da nema povrede prava na slobodu i bezbjednost ličnosti iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine u situaciji kada je apelant pritvoren za jedno krivično djelo dok se istovremeno pripremala optužnica za drugo krivično djelo. Takođe, nema povrede principa "nezavisnosti" i "nepriistrasnosti" u činjenici da je sudije koje sude u vijećima za ratne zločine imenovao Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, kao ni činjenica da se Sud BiH i Tužilaštvo BiH nalaze u istoj zgradi. Dalje, Ustavni sud je utvrdio da u konkretnom slučaju nema povrede prava na pravično suđenje, a u vezi s primjenom principa *in dubio pro reo* kada sud izvede sve dokaze, a samo nekim dokazima vjeruje i koristi ih kao osnovu za osuđujuću presudu. Nema ni povrede člana 7 Evropske konvencije, jer stav 2 tog člana dopušta izuzetke kada se radi o predmetima koji se tiču ratnih zločina i zločina za kršenje humanitarnog prava koje su prihvatili "civilizovani narodi", a predmetni slučaj predstavlja izuzetak od pravila iz stava 1 člana 7 Evropske konvencije. Na kraju, Ustavni sud je utvrdio da apelant nema pravnih argumenata da se poziva na navodnu diskriminaciju kada se u konkretnom postupku ne utvrdi povreda bilo kog ustavnog prava niti povreda prava iz Evropske konvencije.

¹⁰ Vidi presude *Schiesser* od 4. decembra 1979, serija A-34 i *Skoogstrom* od 15. jula 1983. godine, serija A-83.

¹¹ Vidi izvještaje od 13. jula 1983. godine, str. 13 i str. 30 i 31.

¹² Vidi presudu *Brogan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 29. novembra 1988. godine, serija A-145-B.

¹³ Vidi presudu *Koster* od 28. novembra 1991. godine, serija A-221.

1. Pravo na slobodu ličnosti

Što se tiče proceduralne ispravnosti lišavanja slobode, Ustavni sud smatra da je ona izvršena u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku, što zadovoljava uslov iz člana 5 stav 1 Evropske konvencije koji propisuje da "niko ne smije da bude lišen slobode izuzev u niže navedenim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom", a koji može da se primijeni i na odredbu II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine. Apelant, sem što ukazuje na "prevaran" način lišavanja slobode za jedno krivično djelo dok se pripremala optužnica za drugo krivično djelo, ne navodi nikakve druge dokaze koji bi ukazali na proceduralni ili neki drugi, suštinski propust, prilikom lišavanja slobode. Što se tiče postojanja razumne sumnje da je apelant izvršio predmetno krivično djelo, što je jedan od osnovnih uslova da se odredi pritvor predviđen članom 5 Evropske konvencije i Zakonom o krivičnom postupku, Ustavni sud smatra kako takva sumnja, u razumnim osnovama, u konkretnom slučaju zaista postoji, jer je apelant pravnosnažno osuđen za krivično djelo koje mu je stavljeno na teret. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju činjenice u odnosu na koje se podnosi apelacija očigledno ne predstavljaju kršenje prava koje apelant navodi, tj. apelant nema "opravdan zahtjev" da se poziva na kršenje prava iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 Evropske konvencije, pa ove apelantove navode odbija kao neosnovane.

2. Pravo na pravično suđenje

Apelant smatra da je došlo do povrede prava na pravično suđenje u više elemenata koji su sadržani u ovome principu. Između ostalog, apelant navodi da učešće međunarodnih sudija u vijeću koje je sudilo u predmetnom postupku predstavlja kršenje principa "nezavisnosti" i "nepriistrasnosti" suda.

2.1. Nezavisan i nepristrasan sud

Shodno standardima prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije, svaku odluku mora da donese nezavisan i nepristrasan sud, ustanovljen zakonom. Budući da su ovi zahtjevi neraskidivo vezani, najčešće je neophodno da se razmatraju zajedno.

2.1.1. Nezavisnost

Prilikom odlučivanja da li je neki sud nezavisan, treba da se uzme u razmatranje sljedeće: način na koji su postavljeni i koliko traje mandat sudija; da li postoji garancija protiv spoljašnjeg pritiska i pitanje da li taj organ ostavlja utisak nezavisnosti¹⁴. Iz ovoga slijedi da, prvo, sud mora da funkcioniše nezavisno od izvršne vlasti i svoje odluke mora da zasniva na svom slobodnom mišljenju, činjenicama i odgovarajućoj pravnoj osnovi. Drugo, nije neophodno da se doživotno imenuju sudija, ali je potrebno da se obezbijedi da vlasti ne mogu sudije da otpuštaju svojevrijedno i na neprimjerenoj osnovi¹⁵. Treće, mora da se izbjegne čak i nešto što izgleda kao zavisnost.

Jurisprudencija Evropskog suda je rezultovala i sljedećim stanovištima. Lica sa sudijskim ili pravnim kvalifikacijama u sudu predstavljaju jaku indikaciju nezavisnosti suda¹⁶. Sama činjenica da izvršna vlast imenuje sudije, ne mora sama po sebi da znači da sud nije nezavisan¹⁷. Da bi se utvrdilo da je prekršen član 6 Evropske konvencije, moralo bi da se dokaže da praksa kod postavljanja sudija u cijelosti nije zadovoljavajuća ili da je uspostavljanje određenog suda bilo pod uticajem motiva koji navode da je bilo pokušaja u smislu uticanja na konačni ishod postupka¹⁸.

Nadležnosti odjela Suda BiH u koje se imenuju međunarodne sudije ukazuju bez sumnje da su uključeni određeni instituti međunarodnog krivičnog prava. Afirmacija supranacionalne prirode međunarodnog krivičnog prava, nastala kroz praksu Nirnberškog i Tokijskog vojnog suda, Haškog tribunala i Tribunala za Ruandu, obuhvata i međunarodne krivične sudove, pa to svakako uključuje i situacije u kojima se u domaće sudove imenuje određeni broj međunarodnih sudija za odlučivanje u navedenim postupcima. S druge strane, imenovanje međunarodnih sudija u Sud BiH izvršio je Visoki predstavnik u okviru svojih ovlašćenja koja proizilaze u osnovi iz rezolucija Savjeta bezbjednosti UN donesenih na osnovu Poglavlja VII Povelje UN, te na osnovu preporuke Kancelarije registrara u skladu sa Sporazumom od 1. decembra 2004. godine, koju je potpisao i predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog savjeta, nezavisnog organa nadležnog za sva imenovanja domaćih sudija, što je posebno značajno jer implicuje uključenost ovog organa u postupak koji je prethodio imenovanjima.

Ustavni sud smatra da su međunarodne sudije, koje su bili članovi vijeća prilikom donošenja osporavanih presuda, postavljeni na način i u postupku kojim nisu prekršeni standardi pravičnog suđenja iz člana 6 Evropske konvencije, te da su Zakonom o Sudu BiH¹⁹, Sporazumom od 1. decembra 2004. godine i odlukama o imenovanju stvorene pretpostavke i mehanizmi da se obezbijedi nezavisnost tako izabranih međunarodnih sudija kako od domaće izvršne vlasti, tako i od pojedinih međunarodnih autoriteta. Ovako imenovane sudije su

¹⁴ Vidi Evropski sud, *Campbell i Fell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 28. juna 1984. godine, stav 78.

¹⁵ Vidi Evropski sud, *Zand, D&R 15* (1979), Izvještaj od 12. oktobra 1978. godine, str. 70.

¹⁶ Vidi Evropski sud, *Le Compte protiv Belgije*, presuda od 23. juna 1981. godine, stav 57.

¹⁷ Vidi već citiranu presudu *Campbell i Fell*, stav 79.

¹⁸ Vidi već citirani slučaj *Zand, D&R 15*, str. 70.

¹⁹ "Službeni glasnik BiH" br. 29/00, 16/02, 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 4/04, 9/04, 35/04 i 61/04.

obavezne da poštuju i primjenjuju sva pravila koja se inače primjenjuju u domaćim krivičnim postupcima i koja odgovaraju međunarodnim standardima. Mandat ovih sudija je definisan i u toku njegovog trajanja predviđena je kontrola njihovog djelovanja. Njihovo imenovanje je motivisano potrebom da se u prelaznom periodu uspostave i jačanja domaćih sudova podrže napori ovih sudova da se utvrdi odgovornost za teška kršenja ljudskih prava i etnički motivisane zločine i s ciljem da se obezbijedi nezavisnost i nepristrasnost sudstva i sprovođenje pravde. Ni činjenica da je kasnijim Sporazumom od 26. septembra 2006. godine način imenovanja promijenjen tako što je propisano da međunarodne sudije imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, ne znači automatski da je imenovanje na način koji je bio propisan u vrijeme kada su donesene osporeni odluke bio suprotan principima nezavisnosti suda u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije. Ustavni sud smatra da apelacija nije ponudila ubjedljive argumente i dokaze u prilog tvrdnje o zavisnosti postavljenih međunarodnih sudija. Što se tiče navoda iz apelacije o nepostojanju nezavisnosti domaćeg sudije – člana vijeća koji su argumentovani samo pukom činjenicom da je to "lice sa malim iskustvom", Ustavni sud smatra da su ovi navodi *prima facie* neosnovani i ne zahtijevaju šire obrazloženje.

2.1.2. Nepristrasnost

Nepristrasnost podrazumijeva da sud ne smije da bude opterećen predrasudama u vezi sa odlukom koju donosi. Sud ne smije da bude pod uticajem spoljašnjih informacija ili pod bilo kojim drugim pritiskom, već svoje mišljenje mora da zasniva isključivo na onom što je iznijeto na suđenju. Prilikom odlučivanja da li je neki sud bio pristrasan, mora da se napravi distinkcija između subjektivnog i objektivnog pristupa pristrasnosti. Subjektivni pristup se odnosi na ličnu nepristrasnost članova vijeća i ona se pretpostavlja dok se ne dokaže suprotno²⁰. Zaključiti da je neki sudija pristrasan zbog opterećenosti predrasudama, moguće je samo kada to postane sasvim jasno na osnovu njegovog stava tokom postupka ili iz sadržaja presude. "U okviru objektivnog testa mora da se odredi da li je, potpuno odvojeno od ličnog ponašanja sudije, bilo dokazivih činjenica koje mogu da dovedu do sumnje u njegovu nepristrasnost. U ovom pogledu čak i dojam može da ima izvjesnu važnost. Ono što je ovdje važno jeste povjerenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju da ulijevaju javnosti i najviše od svega, kada su u pitanju krivični postupci, koje moraju da ulijevaju samom okrivljenom. Ovo podrazumijeva da kod odlučivanja da li u nekom konkretnom predmetu postoji opravdan razlog za strah da određeni sudija nije nepristrasan, stav okrivljenog je važan ali ne i odlučujući. Ono što je odlučujuće je da li takav strah može da se smatra objektivno opravdanim"²¹.

Objektivna nepristrasnost. U apelaciji je navedeno da "Sud BiH nema fizički odvojene objekte, pa se stiče dojam da faktički i ne postoji apelaciono vijeće... bez obzira na način dvostepenosti u Sudu BiH upitno je da li svakodnevnih kontakti i zajednički rad omogućavaju i garantuju da je obezbijeđen princip nepristrasnog dvostepenog suđenja". Ustavni sud smatra da ovi navodi iz apelacije predstavljaju žalbu zbog odsustva objektivne nepristrasnosti sudskog vijeća u konkretnom slučaju. U jurisprudenciji Ustavnog suda i Evropskog suda veliki broj predmeta se odnosio na situacije kada je sudija imao različite proceduralne uloge u toku postupka²². Međutim, u predmetu Ustavnog suda broj AP 767/04 apelant je, među navodima koji se odnose na nepristrasnost suda, istakao da su članovi sudskog vijeća dolazili na posao službenim vozilom u kom je bio i tužilac, te da se kancelarije sudija i tužilaca nalaze u istoj zgradi. Ustavni sud je zaključio "to zaista u konkretnom slučaju ne dovodi u pitanje ni subjektivnu ni objektivnu nepristrasnost suda. Naime, ne može samo na osnovu izjave da su se sudija i tužilac dovezli u istom autu ili da je ured sudije do kancelarije tužioca da se zaključi da su oni u nekakvom dogovoru, te da sud favorizuje tužilaštvo u odnosu na odbranu... Iako u konkretnom slučaju Ustavni sud nije našao razloge koji bi ukazivali na bilo kakvu nepristrasnost suda koja bi dovela do povrede prava na pravično suđenje... sud mora maksimalno da se uzdrži, ukoliko je to objektivno moguće, od bilo kakvih neslužbenih kontakata sa strankama u krivičnom postupku dok traje suđenje"²³.

Ustavni sud smatra da zaključak iz citirane odluke može da se primijeni i u konkretnom slučaju. Ovo tim prije što se ovdje radi o situaciji kada su različita vijeća istog suda smještena u istoj zgradi i što samo paušalan navod iz apelacije o "svakodnevnim kontaktima i zajedničkom radu" ne može, sam po sebi, da znači da je prekršen princip nepristrasnosti suda. U istoj ravni treba da se posmatra i žalba iz apelacije koja se odnosi na činjenicu da ne postoji hijerarhijski odnos između Suda BiH i drugih sudova u BiH, te je ovaj sud nadležan i za prvostepeni i za drugostepeni postupak. Shodno svemu navedenom, Ustavni sud zaključuje da su neosnovani navodi iz apelacije koji se odnose na objektivnu nepristrasnost suda i u vezi sa tim kršenje standarda prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije.

Subjektivna nepristrasnost. Ustavni sud smatra da apelant, sem paušalnog navoda o predrasudama suda zbog njegovog porijekla, nije dao nikakve dokaze koji bi govorili u prilog takve tvrdnje da je sudsko vijeće ili neki njegov član u bilo kojoj fazi postupka, kao i kod donošenja osporavane presude, imao predrasude u

²⁰ Vidi Evropski sud, *Hauschildt protiv Danske*, stav 47.

²¹ Vidi Evropski sud, *Fey protiv Austrije*, presuda od 24. februara 1993. godine, stav 30.

²² Vidi Evropski sud, *Piersack protiv Belgije*, presuda od 1. oktobra 1982. godine i Ustavni sud, odluka broj AP 255/03 od 15. oktobra 2004. godine.

²³ Vidi Ustavni sud, odluka, broj AP 767/04 od 17. novembra 2005. godine.

pogledu bilo kog apelantovog statusa niti su takve predrasude ispoljene u radu suda. Čak je i u apelaciji navedeno da sudije svoje predrasude "nisu direktno ispoljile". Shodno tome, ostaje samo u domenu spekulacije i apelantove pretpostavke da postoje predrasude kod sudija. Činjenica da je sud u toku dokaznog postupka, između ostalih, izveo i dokaz vještačenjem i saslušanjem eksperta za terorizam, takođe, sama po sebi ne može da predstavlja osnov za zaključak da postoje predrasude suda u pogledu apelantove pripadnosti nekoj terorističkoj organizaciji. Ustavni sud i ovom prilikom podsjeća da standardi prava na pravično suđenje uključuju slobodu sudova da odlučuju koje je dokaze potrebno izvesti, te da sa jednakom pažnjom moraju da odlučuju o izvođenju dokaza koje predlažu i odbrana i optužba. Apelant u apelaciji i sam priznaje da je sud izveo sve dokaze, ali se žali da ih sud nije cijenio na pravilan način.

Okolnost da je član sudskog vijeća u toku postupka ukazivao na relevantan slučaj iz prakse Evropskog suda, kao i da se taj slučaj navodi u presudi, ne može da se smatra osnovom za zaključak kako taj sudija nije bio nepristrasan ili na povredu principa pretpostavke nevinosti, kako to implicuje apelacija, već prije ukazuje da je sud slijedio praksu Evropskog suda kao vodeće sudske instance u tumačenju i primjeni standarda iz Evropske konvencije.

Ustavni sud razumije da kod apelanta postoji subjektivni strah da sud nije bio nepristrasan. Međutim, iz navoda apelacije i ostale sudu raspoložive dokumentacije ne može da se zaključi da takav strah može da se smatra objektivno opravdanim, jer u tom pravcu ne postoji ni jedan dokaz. Stoga, Ustavni sud zaključuje da su neosnovani navodi iz apelacije u pogledu nepostojanja nepristrasnosti suda i u vezi s tim kršenju prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije.

2.2. Ocjena dokaza i princip pretpostavke nevinosti

Član 6 stav 2 Evropske konvencije propisuje da će svako ko je optužen za krivično djelo biti smatran nevinim dok se njegova krivica ne dokaže u skladu sa zakonom. Ovaj osnovni pravni princip razrađen je i u odredbama Zakona o krivičnom postupku koji je primijenjen u konkretnom slučaju. Evropski sud je zaključio da princip pretpostavke nevinosti "zahtijeva, *inter alia*, u vršenju svoje obaveze, da članovi vijeća suda ne treba da počinju od unaprijed stvorene ideje da je okrivljeno lice izvršilo djelo za koje se tuži; teret dokaza je na optužbi, a svaka sumnja treba da ide u prilog okrivljenog"²⁴. I Ustavni sud je u svojoj praksi uvijek afirmisao ovaj princip i apelacija u tom pravcu osnovano ukazuje na odluku Ustavnog suda broj AP 661/04. U ovoj Odluci Ustavni sud je naglasio: "Ukoliko se ustavno pravo na pravično suđenje posmatra u kontekstu važećeg pozitivnog prava u Bosni i Hercegovini, onda se mora primijetiti da bitan segment prava na pravično suđenje čini brižljiva i savjesna ocjena dokaza i činjenica utvrđenih u postupku pred redovnim sudovima. Ovo je jedna od temeljnih odredbi u vezi sa izvođenjem i ocjenom dokaza koja se nalazi u svim važećim procesnim zakonima u Bosni i Hercegovini, pa i u Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske, u kom odredba člana 287 stav 2 glasi: '[...] Sud će savjesno i brižljivo ocijeniti svaki dokaz posebno i sve dokaze zajedno[...]', pa čini neodvojiv element prava na pravično suđenje"²⁵.

U konkretnom slučaju, iz apelacije, uprkos njene neuobičajene opširnosti, može da se zaključi da se žalba zbog navodnog kršenja ovog principa u suštini odnosi na to da sud nije sa jednakom pažnjom cijenio dokaze koji su sprovedeni, a koji idu na apelantov teret i one koji idu u njegovu korist. U biti, dokazi su izvedeni ali nisu uvažavani, jer nakon okončanja dokaznog postupka argumenti odbrane, kao i dokazi koji osporavaju navode optužbe, nisu razmatrani.

Iako je sebi nametnuo ograničenja u pogledu toga da li će ispitivati načine na koje su redovni sudovi utvrdili činjenično stanje i ocijenili dokaze, Ustavni sud nije tu mogućnost potpuno isključio, već je svoju nadležnost o tom pitanju ograničio na slučaj da se ispitivanje činjeničnog stanja vrši ako je "postupak sadržavao povredu prava na pravično suđenje u okviru značenja iz člana 6 Evropske konvencije", odnosno "ukoliko utvrđeno činjenično stanje ukazuje na povredu Ustava" ili ukoliko se ocjena dokaza "doima očigledno proizvoljnom". U tom pravcu postoje brojni primjeri sudske prakse kada je Ustavni sud ulazio u načine na koje su ocijenili činjenično stanje i dokaze redovni sudovi²⁶. Međutim, u konkretnom slučaju, redovni sud je na zadovoljavajući način obrazložio kako je cijenio pojedine dokaze i kojim se razlozima rukovodio kod njihovog prihvatanja ili odbijanja, a Ustavni sud nije našao da se ocjena dokaza "doima očigledno proizvoljnom" što bi zahtijevalo da se odstupi od prakse da Ustavni sud ne procjenjuje kvalitet zaključaka redovnih sudova u pogledu ocjene dokaza. Zbog svega navedenog, Ustavni sud zaključuje da su neosnovani navodi iz apelacije o kršenju principa pretpostavke nevinosti i s tim u vezi kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 2 Evropske konvencije.

III. Pravo na pravično suđenje i obrazloženje presude

Jedan od osnovnih principa Zakona o krivičnom postupku jeste da su sud i drugi organi gonjenja dužni da

²⁴ Vidi Evropski sud, *Barbera, Messegue i Jabardo protiv Španije*, presuda od 6. decembra 1988. godine, stav 77.

²⁵ Vidi Ustavni sud, odluka broj AP 661/04 od 21. aprila 2005. godine.

²⁶ Vidi Ustavni sud, odluke broj U 15/99 od 15. decembra 2000. godine ("Službeni glasnik BiH" broj 13/01); broj U 14/00 od 4. maja 2001. godine ("Službeni glasnik BiH" broj 33/01) i broj AP 661/04 od 21. aprila 2005. godine ("Službeni glasnik BiH" broj 44/05 od 5. jula 2005. godine).

istinito i potpuno utvrde kako činjenice koje terete osumnjičenog, odnosno optuženog, tako i one koje idu u njegovu korist. Dalje, sud je dužan da savjesno ocijeni sve dokaze pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, pa onda na osnovu takve, brižljive ocjene, izvede zaključak da li je neka činjenica dokazana. Pri tom, sud i drugi organi nisu vezani ni ograničeni posebnim formalnim dokaznim pravilima, već po principu slobodne ocjene dokaza ocjenjuju da li postoje postoje neke činjenice.

Slobodna ocjena dokaza je, dakle, oslobođena pravnih pravila koja bi *a priori* određivala vrijednost pojedinih dokaza. Međutim, ova slobodna ocjena dokaza zahtijeva da se obrazlože kako svaki dokaz pojedinačno, tako i svi dokazi zajedno, te da se dovedu svi sprovedeni dokazi u uzajamnu logičnu vezu. Princip slobodne procjene dokaza ne predstavlja apsolutnu slobodu. Ta sloboda je ograničena opštim pravilima i zakonitostima ljudskog mišljenja, logike i iskustva. Zbog toga je obaveza redovnog suda da u obrazloženju presude opiše proces pojedinačne ocjene dokaza, dovede svaki ocijenjeni dokaz u vezu sa drugim dokazima i izvede zaključke o dokazanosti određene činjenice.

U svjetlu navedenog, Ustavni sud ukazuje da je prvostepeni sud iskaze brojnih svjedoka ocijenio paušalnim, ne obrazlažući detaljnije na osnovu čega je sud stekao takav utisak, odnosno ne obrazlažući proces ocjenjivanja tih dokaza, kako to zahtijeva princip slobodne ocjene dokaza. Ustavni sud smatra da ovakvo obrazloženje ne zadovoljava zahtjev brižljivog i savjesnog ocjenjivanja dokaza, budući da subjektivno ubjeđenje suda da je apelant počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret nije dovoljno, već mora da postoji stvarna, na objektivnim činjenicama zasnovana i obrazložena istinitost zaključka suda. Redovni sudovi ne mogu samo da kažu da određenom svjedoku ne vjeruju samo zato što je njegov iskaz u suprotnosti sa iskazom nekog drugog svjedoka kom vjeruju, niti je dovoljno da dokaze samo subjektivno kvalifikuju kao "paušalne".

U vezi s tim, Ustavni sud ukazuje da su sudovi u redovnom postupku dužni da primijene pozitivne propise, a ako im se u postupku postavi pitanje pravne valjanosti ili ustavnosti određenog opšteg pravnog akta, onda to pitanje mogu da prosljede nadležnom sudu, u konkretnom slučaju Ustavnom sudu Republike Srpske, što nije učinjeno. Ustavni sud takođe ukazuje da ovakvo *ad hoc* ocjenjivanje pravne valjanosti propisa od redovnih sudova ne samo da nije zakonito, već nije ni u skladu sa ustavnim principom vladavine prava iz člana 1/2 Ustava BiH i u njega inkorporisanom principu pravne sigurnosti. Na to ukazuje i činjenica da je isti sud u drugom predmetu povodom istog krivičnog djela i istog pravnog akta donio sasvim drukčiju odluku i zauzeo sasvim drukčije stanovište, ali nakon što je utvrdio da Ustavni sud Republike Srpske nikada nije ispitivao ustavnost i zakonitost opšteg akta na bilo čiji zahtjev.

Dalje, Ustavni sud zapaža da u ostalom dijelu presude, u kom se ne bavi ispitivanjem ustavnosti, prvostepeni sud zaista nedosljedno i konfuzno obrazlaže svoj zaključak o apelantovoj krivici. Naročito takva ocjena može da se da za zaključak o obliku apelantove vinosti, iako je to odlučujuće za donošenje odluke o tome da li je krivično djelo koje je apelantu stavljeno na teret zaista učinjeno. Naime, da bi se utvrdilo da li postoji krivično djelo nesavjesnog rada u službi, neophodno je da se radi o "očigledno nesavjesnom postupanju u vršenju dužnosti", što bitno razgraničava ovo djelo od običnog zanemarivanja službene dužnosti. Da li postoji "očigledno nesavjesno postupanje", faktičko je pitanje koje se rješava shodno okolnostima svakog slučaja. Iz obrazloženja osporenih presuda, međutim, ne može da se zaključi na osnovu čega su redovni sudovi, sem na osnovu sopstvene analize ustavnosti opšteg pravnog akta, izveli zaključak da je ispunjen ovaj objektivni element bića navedenog krivičnog djela.

S druge strane, subjektivna strana bića ovog krivičnog djela je složena, jer je čini umišljaj i nehat. Naime, službeno lice koje nesavjesno postupa mora da bude svjesno svoje velike nesavjesnosti, činjenice da krši zakon ili drugi propis odnosno opšti akt ili da propušta nadzor u vršenju službe, pa to hoće ili pristaje da nastupe zabranjene posljedice (direktni i eventualni umišljaj). Međutim, u odnosu na težu posljedicu može da postoji i nehat, jer učinilac treba da je svjestan ili je bio dužan i mogao da bude svjestan da zbog njegovog nesavjesnog postupanja može da nastupi teža povreda prava drugog ili imovinska šteta. S ovim u vezi, Ustavni sud ukazuje da je vinost vrlo kompleksna subjektivna kategorija kod čije ocjene mora da se ima u vidu ličnost učinioca, način na koji je odlučio da izvrši krivično djelo, njegova motivacija itd. Kao takva, ona je osnovni razlog zašto određeno ponašanje može da se smatra krivičnim djelom. Ustavni sud smatra da redovni sudovi nisu uopšte obrazložili na osnovu čega su zaključili da je apelant u odnosu na izvršenje ovog krivičnog djela postupao sa umišljajem ili da je u odnosu na težu posljedicu apelant postupao sa nehatom. Ustavni sud smatra da ni prvostepeni ni drugostepeni sud nisu obrazložili ni da li su ni kako su utvrdili da je apelantovim radnjama "teže povrijeđeno pravo drugoga" ili da je nastupila imovinska šteta, što je sastavni element bića krivičnog djela koje je apelantu stavljeno na teret. Uzimajući sve ovo u obzir, Ustavni sud smatra da nedostatak zadovoljavajućeg obrazloženja zaključka o apelantovoj krivici, te nedostatak objektivizacije subjektivne ocjene suda svestranom analizom i ocjenom izvedenih dokaza, nije u skladu sa zahtjevima pravičnog suđenja iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije. Takođe, Ustavni sud smatra da obrazloženja osporenih presuda ne zadovoljavaju ni obavezu poštovanja principa *in dubio pro reo*.

Na osnovu svega navedenog, Ustavni sud smatra da obrazloženja osporenih presuda ne zadovoljavaju zahtjeve pravičnog suđenja već ostavljaju utisak proizvoljnosti, zbog čega je tim presudama prekršeno

apelantovo pravo na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Evropske konvencije.²⁷

IV. Nagrada i naknade troškova advokata

Pitanje utvrđivanja naknade advokatu koji je postavljen po službenoj dužnosti u krivičnom predmetu raspravljeno je i u odluci Ustavnog suda, broj AP 1918/06 od 25. januara 2008. godine. Apelant je smatrao da mu je osporenim rješenjima povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije. Povredu navedenih prava apelant vidi u tome što je Okružni sud primijenio ranije važeću Tarifu o nagradama i naknadi troškova za rad advokata²⁸, jer je nova Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad²⁹ advokata stupila na snagu 22. jula 2005. godine, dakle u toku postupka, pa se ona ima primijeniti, te da sam obračun po Tarifi nije bio korektan.

1. Otvorena pitanja i moguća rješenja

U ovom predmetu se u ulozi apelanta pojavljuje advokat koji je postavljen po službenoj dužnosti. Nadalje, apelacijom se osporavaju utvrđeni advokatski troškovi u krivičnom postupku. Predmetna apelacija pokreće pitanje da li troškovi i naknade advokata, tj. postupak u kojem se oni određuju – uživaju zaštitu ljudskih prava u smislu Evropske konvencije i Ustava Bosne i Hercegovine, i to člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

Ustavni sud je prije donošenja odluke u ovom predmetu donio dvije odluke u kojima je činjenična situacija bila slična kao u navedenom predmetu i u kojima su bila razmatrana pitanja povrede prava na pravično suđenje i prava na imovinu. Radi se o odlukama o dopustivosti u predmetu AP 1181/06 od 6. marta 2006. i AP 926/06 od 9. maja 2006. godine.

U predmetu AP 1181/06 apelant je bio advokat koji je postavljen po službenoj dužnosti. On se žalio na povredu prava na pravično suđenje, jer sud nije dobro primijenio Tarifu prilikom određivanja naknade za troškove odbrane. U navedenoj odluci, a u vezi sa članom 6 Evropske konvencije, Ustavni sud je zaključio: "Ustavni sud prvenstveno konstatuje da je osporenim rješenjima, neovisno od činjenice da su donesena u krivičnom postupku, u stvari odlučivano o građanskom pravu apelanta koji kao advokat, shodno članu 31 Zakona o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine³⁰, ima pravo da zahtijeva i da primi nagradu za izvršeni rad i nadoknadu troškova nastalih u vezi s radom u skladu sa odredbama Tarife". U vezi sa samim navodom o povredi prava na pravično suđenje, jer je sud pogrešno primijenio važeću Tarifu, Ustavni sud je zaključio: "Budući da su osporene odluke zasnovane na odredbama važeće Tarife, pri čemu su dati razlozi na osnovu kojih je odmjerena naknada apelantu kao braniocu po službenoj dužnosti, Ustavni sud smatra da u predmetnoj apelaciji nema ništa što ukazuje da su materijalno-pravni propisi proizvoljno primijenjeni na štetu apelanta niti dokumentacija predočena Ustavnom sudu ukazuju na povredu apelantovih ustavnih prava, te stoga zaključuje da apelant nema 'opravdan zahtijev' da se poziva na povredu prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Evropske konvencije".

U predmetu AP 926/06 apelantica, koja je bila postavljena kao advokat po službenoj dužnosti, isticala je povredu prava na imovinu, jer joj je utvrđen manji iznos naknade od iznosa koji joj po Tarifi pripada. U pogledu povrede prava na imovinu, u navedenom predmetu, Ustavni sud je zaključio: "Dakle, u konkretnom slučaju, predmet spora pred redovnim sudovima je manje dosuđeni iznos naknade apelantici na ime troškova zastupanja od očekivanog iznosa. S tim u vezi, Ustavni sud ističe da član II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i član 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju štiti samo postojeću imovinu, a ne i pravo na sticanje imovine (vidi, Evropski sud, *Marckx*, presuda od 13. juna 1979. godine serija A-31). Ustavni sud podsjeća i na stav Evropske komisije za ljudska prava prema kojem se zahtjev u vezi sa tarifom javnog bilježnika može smatrati 'imovinom' jedino ako do takvog zahtjeva dođe u konkretnom slučaju na osnovu usluga koje su stvarno date i na osnovu postojećih propisa o tarifama (vidi Evropska komisija za ljudska prava, *X protiv Savezne Republike Njemačke*, 1979. godina). U konkretnom slučaju, apelantica nije u sudskom postupku dokazala da je njen zahtjev utemeljen na osnovu važeće Advokatske tarife. Stoga, Ustavni sud smatra da se u konkretnom slučaju ne može primijeniti član II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine, kao ni član 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, iz čega proizilazi zaključak da je apelacija u ovom dijelu *ratione materiae* inkompatibilna sa Ustavom Bosne i Hercegovine".

U dosadašnjoj praksi, u slučajevima u kojima su se apelanti (po profesiji advokati) žalili na dosuđene iznose pred njihovim domaćim sudovima, Evropski sud je našao da se u tim predmetima primjenjuje član 6 Evropske konvencije, ali je smatrao da je stvar domaćih sudova kako će utvrditi naknade, te su prijave u ovom dijelu

²⁷ Odluka Ustavnog suda, AP 1603/05 od 21. decembra 2006. godine.

²⁸ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 45/00, u daljnjem tekstu: Tarifa.

²⁹ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 68/05.

³⁰ "Službene novine Federacije BiH" broj 40/02.

³¹ Vidi Komisija za ljudska prava *Kiiskinen and Kovalainen v. Finland*, odluka o prihvatljivosti, aplikacija broj 26323/95 od 28. maja 1997. godine ili Evropski sud, *Erik Øvliisen v. Dankse*, odluka o prihvatljivosti, aplikacija broj 16469/05, od 30. avgusta 2006. godine.

proglašavane neprihvatljivim kao očigledno neosnovane³¹. Takva je i dosadašnja praksa Ustavnog suda kada je u pitanja povreda člana 6 Evropske konvencije.

Predmet AP 1918/05 od 26. januara 2007. godine ne pokreće sve pitanja koja se pojavljuju u ovim predmetima: apelant se žali samo na povredu prava na pravično suđenje, ne na povredu prava na imovinu.

Na sjednici Velikog vijeća, održanoj 18. oktobra 2007. godine, Ustavni sud je odlučio da navedeni predmet prosljedi na Plenarnu sjednicu, radi zauzimanja stava oko budućih odluka u apelacijama u kojima se advokati žale na povredu prava na imovinu ili povredu prava na pravično suđenje (ili kombinaciju ovih prava), a u odnosu na postupak određivanja njihove nagrade i troškova. Ustavni sud je razmišljanja da je pravo na naknadu advokatskih troškova sporedno pravo, prati sudski postupak u kojem se odlučuje i o advokatskim troškovima, te iz tog razloga nije *ratione materiae* inkompatibilno sa Ustavom Bosne i Hercegovine. U tom pravcu moguća se sljedeća rješenja: (1) prihvatiti dosadašnju praksu Ustavnog suda, te a) žalbene navode u vezi sa povredom prava na pravično suđenje razmatrati u okviru člana 6 Evropske konvencije, jer se radi o "građanskom pravu", tj. naknadi advokata koja mu pripada za preduzete radnje, pogotovo pošto je riječ o advokatima koji su postavljeni *ex officio*; b) žalbene navode u vezi sa povredom prava na imovinu takođe razmatrati u okviru člana 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju ili (2) odlučiti da ove predmete, bez obzira o kojoj se povredi radi, Ustavni sud odbacuje kao *ratione materiae* inkompatibilne sa Ustavom Bosne i Hercegovine.

Stav Ustavnog suda u predmetu broj AP 926/06 u svemu je prihvatljiv. Apelant je advokat koji je bio postavljen po službenoj dužnosti i koji se žalio da je iznos naknade koji mu je dodijeljen za pružene usluge niži od iznosa koji je predviđen tarifom, što je dovelo do povrede njegovog prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Slijedi da u slučaju kada valjana pravna mjera predviđa da je iznos za isplatu fiksna prema kriterijumu uspostavljenim tom mjerom, pravo na imovinu se pojavljuje automatski kada advokat pruža uslugu ili ima troškove koji spadaju u obim pravne mjere i pokreće pitanje prava na isplatu nagrade ili naknade troškova prema tarifi koja je utvrđena zakonom.

2. Pravo u slučaju kada javna vlast ima diskreciono pravo u pogledu plaćanja

Ako sud ili neki drugi organ ima diskreciono pravo odlučivanja u pogledu visine nagrade ili naknade troškova advokatima u određenim slučajevima, čini se da se pitanje tog prava neće pojaviti sve dok je iznos fiksna. To je u skladu sa odlukama Evropskog suda u pogledu plaćanja beneficija socijalne sigurnosti³². Međutim, treba priznati da bi jedan predmet, koji se direktno odnosio na nagradu za advokata, mogao baciti sumnju na ovo. U predmetu *Hummels protiv Holandije*³³ advokat se žalio da je njegovo pravo na pravično suđenje bilo povrijeđeno diskrecionom odlukom da mu se ne dodijeli nagrada u iznosu većem od normalnog iznosa za njegov rad na izuzetno kompleksnom predmetu. Evropska komisija za ljudska prava je smatrala da žalba pokreće ozbiljno pitanje primjenljivosti člana 6 stav 1 Evropske konvencije, tako da se ne može reći da je očigledno neosnovana. Evropska komisija je, prema tome, odlučila da je žalba dopustiva. Naime, slučaj nije bio predmet odluke o meritumu Evropske komisije ili presude Evropskog suda, jer su strane postigle prijateljsku nagodbu na osnovu kojeg je vlada Holandije pristala da plati advokatu razliku između iznosa koji mu je bio dodijeljen i iznosa koji bi advokat primio da je bio plaćen za rad na kompleksnom predmetu³⁴.

Odlukom u predmetu *Hummels protiv Holandije* ne utvrđuje se da neka osoba ima građansko pravo na novac koji javna vlast treba potencijalno isplatiti prilikom korišćenja diskrecionog prava; ona jednostavno to ostavlja kao otvoreno pitanje, koje treba odrediti. U jednom predmetu koji se pojavio kasnije, *Kiiskinen proti Finske*³⁵, Evropska komisija za ljudska prava je istakla da član 6 Evropske konvencije ne garantuje posebnu visinu nagrade za advokate.

U svjetlu navedenog i uzimajući u obzir pristup Evropskog suda, a koji se čini analognim, bilo je logično da Ustavni sud zauzme stanovište da proces slobodnog odlučivanja o visini naknade ne spada u obim člana II/3. (e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stava 1 Evropske konvencije.

Imajući u vidu sudsku praksu Evropskog suda i Ustavnog suda, prema kojoj pravo na imovinu ne podrazumjeva pravo na sticanje imovine ili posjeda, nego se odnosi samo na postojeću imovinu ili posjed, nameće se stav da osoba nema pravo iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine ili člana 6 stava 1 Evropske konvencije u pogledu dodjeljivanja nagrade koja zavisi od korišćenja diskrecionog prava po službenoj dužnosti – sve dok odgovorna javna vlast nije koristila diskreciono pravo u korist te osobe. Stav u pogledu prava na imovinu je dakle isti kao stav u pogledu prava na pravično suđenje.

³² *Feldbrugge protiv Holandije*, presuda od 29. maja 1986. godine, serija A broj 99; *Salesi protiv Italije*, presuda od 26. februara 1993. godine, serija A broj 257–E i *Schuler–Zraggen protiv Švajcarske*, presuda od 24. juna 1993. godine, serija A broj 263.

³³ Odluka o dopustivosti od 28. februara 1996. godine, aplikacija broj 23003/93.

³⁴ Izvještaj Komisije od 26. juna 1996. godine.

³⁵ Odluka o dopustivosti od 28. maja 1997. godine, aplikacija broj 26323/05.

3. Odluka Ustavnog suda, u Plenarnom sazivu, broj AP 1918/06 od 25. januara 2008. godine

Premda su osporena rješenja donesena u krivičnom postupku, Ustavni sud konstatuje da njima nije odlučivano o krivičnoj optužbi u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije. Evropska komisija i Evropski sud su bili spremni prihvatiti da se odlukom javnih vlasti o pravu advokata da primi nagradu i naknadu troškova za rad iz sredstava budžeta – odlučuje o građanskom pravu u smislu član 6 stav 1³⁶. Ustavni sud je spreman da zauzme isti stav kada se apelant poziva na pravo u pogledu iznosa koji se može izračunati u skladu sa validnom pravnom mjerom, kao što su odredbe člana 48 stav 3 Zakona o advokaturi Republike Srpske³⁷, kada javna vlast nije koristila diskreciono pravo u njegovu ili njenu korist, a kada je apelant je učinio sve što je bilo potrebno da bi stekao pravo da primi taj iznos.

Iz navoda apelacije proizilazi da apelant povredu prava na pravično suđenje vidi u proizvoljnoj primjeni materijalnog prava, konkretno Tarife, i to od strane Okružnog suda, tj. u činjenici da je sud za jedan dio postupka primijenio ranije važeću Tarifu, koju nije trebao primijeniti. U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća na svoj stav prema kojem nije nadležan da vrši provjeru utvrđenih činjenica i načina na koji su redovni sudovi protumačili pozitivno–pravne propise, osim ukoliko odluke tih sudova krše ustavna prava³⁸.

Apelant u apelaciji navodi da je Okružni sud pogrešno primijenio Tarifu koja je bila na snazi do 22. jula 2005. godine, kada je stupila na snagu nova Tarifa. Članom 13 Tarife koja je stupila na snagu 22. jula 2005. godine je određeno: "Kada sud ili drugi organ odlučuje o naknadi troškova zastupanja na teret protivne strane, pa i u slučaju spora između advokata i klijenta, primjenjuje Tarifu i odluku o vrijednosti boda koje su na snazi u vrijeme donošenja meritorne odluke".

Okružni sud se prilikom odlučivanja o žalbi pozvao na član 48 stav 4 Zakona o advokaturi Republike Srpske kojim je predviđeno "Sudovi i drugi organi u odluci o troškovima postupka u konkretnom predmetu određivaće naknadu za pruženu pravnu pomoć stranci od strane advokata prema odredbama Tarife koja je važila u momentu pružanja pravne pomoći". S tim u vezi, sud je našao da se za određene radnje apelanta, od postavljanja za branioca do stupanja na snagu nove Tarife (22. juli 2005. godine) ima se primijeniti ranije važeća Tarifa, a za određene radnje nova Tarifa. Zbog toga je sud utvrdio i različite bodove za apelanta, odnosno u jednom dijelu troškova umanjio iznos, po osnovu Tarife koja je u vrijeme obavljanja konkretne radnje apelanta bila na snazi. U takvom zaključku redovnih sudova Ustavni sud ne vidi nikakvu proizvoljnost, budući da se odredbom člana 48 stav 3 Zakona o advokaturi, kao relevantan momenat za primjenu Tarife uzima momenat pružanja pravne pomoći. Osim toga, članom 36 Statuta Advokatske komore Republike Srpske³⁹ propisano je da Statut i drugi opšti akti moraju biti u saglasnosti sa Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Republike Srpske i Zakonom o advokaturi i drugim odgovarajućim zakonima. Iz ovoga jasno proizilazi da i Tarifa mora biti u saglasnosti sa Zakonom o avokaturi.

Osim toga, apelant navodi da sud proizvoljno osporava, odnosno umanjuje pravo na naknadu za vrijeme boravka iz kancelarije, kao i pravo na naknadu po osnovu posjete branjenika u pritvoru. Naime, apelant se žali da je tarifnim brojem 9 Tarife propisano po 30 bodova za svaki započeti sat odsustva iz kancelarije, zbog učestvovanja u istrazi, radnji dokazivanja, pregovaranja, prisustva na ročištu, pretresu ili raspravi. U obrazloženju rješenja sud je naveo: "Naime, imajući u vidu da su pretresi i ročišta, zbog kojih je advokat odsustvovao iz kancelarije održavani u istom mjestu u kojem je sjedište kancelarije branioca, ovo vijeće ne može prihvatiti tvrdnje advokata da je za svaki izlazak iz kancelarije i dolazak do suda zahtijevao po pola sata vremena i da je stoga ukupno odsustvovao 12 časova, pa stoga smatra neosnovanim prigovore žalbe izjavljene u tom pogledu".

Ustavni sud primjećuje da je Okružni sud našao da je umjesto traženih 12 sati odsustva iz kancelarije, apelant odsustvovao devet sati i za to dobio naknadu. Sud je cijenio udaljenost kancelarije i suda. U odnosu na zahtjev apelanta da mu se priznaju troškovi, odnosno odredi naknada po osnovu posjete branjenika u pritvoru, sud je utvrdio da je ovaj zahtjev neosnovan, jer je, prema tarifnom broju 12 Tarife, obračunata paušalna nagrada od 25 odsto od iznosa nagrade, određene tarifom za sporednu radnju u postupku za koju je radnja obavljena, što uključuje i posjetu optuženom u pritvoru.

Budući da je osporena odluka pravilo zasnovana na odredbama važećeg Zakona o advokaturi, kao i na odredbama Tarife koja je važila u momentu pružanja pravne pomoći, pri čemu su dati razlozi na osnovu kojih je odmjerena nakada apelantu kao braniocu po službenoj dužnosti, Ustavni sud smatra da u predmetnoj apelaciji nema ništa što ukazuje da su materijalno–pravni propisi proizvoljno primijenjeni na štetu apelanta niti dokumentacija predočena Ustavnom sudu ukazuju na povredu apelantovih ustavnih prava, te stoga zaključuje

³⁶ Vidi Komisija za ljudska prava, *Kiiskinen i Kovalainen protiv Finske*, odluka o prihvatljivosti, aplikacija broj 26323/95 od 28. maja 1997. godine; Evropski sud, *Erik Øvliisen protiv Danske*, odluka o prihvatljivosti od 30. avgusta 2006. godine, aplikacija broj 16469/05.

³⁷ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 37/02.

³⁸ Vidi odluku Ustavnog suda, broj U 29/02 od 27. juna 2003. godine, objavljenu u "Službenom glasniku BiH" broj 31/03.

³⁹ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 68/03.

da apelant nema "opravdan zahtijev" da se poziva na povredu prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

4. Odluka Ustavnog suda, broj AP 2700/06 od 10. januara 2008. godine

S obzirom da apelanti smatraju da nisu imali pravično suđenje zbog toga što je Kantonalni sud pogrešnom primjenom prava odbio priznati im troškove za sastavljanje odgovora na prigovor, Ustavni sud podsjeća da, prema praksi Evropskog suda i Ustavnog suda, nije zadatak ovih sudova da preispituju zaključke redovnih sudova u pogledu činjeničnog stanja i primjene materijalnog prava⁴⁰, te da Ustavni sud nije nadležan supstituirati redovne sudove u procjeni činjenica i dokaza, već je uopšteno zadatak redovnih sudova da ocijene činjenice i dokaze koje su izveli⁴¹. Zadatak Ustavnog suda je ispitati da li je postupak u cjelini bio pravičan na način na koji to zahtijeva član 6 stav 1 Evropske konvencije, te da li odluke redovnih sudova krše ustavna prava⁴².

Ustavni sud zapaža da je u pobijanim rješenjima Kantonalni sud naveo da je o zahtjevima apelanata za naknadu troškova povodom odgovora na prigovor trebao odlučiti prvostepeni sud koji je to propustio učiniti, a apelanti nisu tražili donošenje dopunske odluke, te su, stoga, ovi zahtjevi apelanata u drugostepenom postupku odbijeni kao nesnovani. Pored toga, Ustavni sud ističe da pri odlučivanju koje će parnične troškove naknaditi stranci, sud uzima u obzir samo one troškove koji su bili potrebni radi vođenja parnice. O tome koji su to troškovi, kao i njihovoj visini – odlučuje sud, ocjenjujući brižljivo sve okolnosti⁴³. Zakon se, dakle, kod određivanja osnova za udovoljavanje zahtjevu za naknadu troškova postupka, ne služi subjektivnim već objektivnim kriterijem. Ne traži se izričito da su ovi troškovi bili potrebni radi svrsishodnog vođenja parnice, no očigledno je da standardni izraz "potrebni" treba dopuniti, odnosno shvatiti u tom smislu. Inače bi sud bio primoran usvojiti zahtjev za naknadu i onih troškova koji su, doduše sa stanovišta stranke koja ih je imala, bili potrebni zato da ona vodi parnicu kako želi, ali se u odnosu na vođenje parnice nisu pokazali svrsishodni radi ostvarivanja krajnjeg objektivno prihvatljivog cilja u postupku. Nesvrsishodne troškove snosi definitivno stranka koja ih je prouzrokovala, pa nema prava na naknadu ni kada u parnici uspije.

Ustavni sud ukazuje da je Kantonalni sud dao jasne razloge za svoju odluku o troškovima odgovora na prigovor, te stoga smatra da u osporenim odlukama u dijelu koji se tiče naknade troškova prouzrokovanih procesnom radnjom, odgovorom na prigovor, nema ništa što bi ukazalo na proizvoljnost u primjeni propisa. Nezadovoljstvo apelanata pobijanim odlukama ne pokreće, samo po sebi, pitanja u vezi sa zaštićenim ustavnim pravima ili pravima iz Evropske konvencije, a apelanti ne navode nikakve proceduralne greške, niti su takve greške očigledne. U konkretnom slučaju, Ustavni sud nije pronašao ništa što bi ukazalo da su materijalno – pravni propisi proizvoljno ili nepravično primijenjeni na štetu apelanata, niti ima elemenata koji ukazuju na procesnu nepravičnost u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije. Stoga je Ustavni sud zaključio da su navodi apelanata o kršenju prava na pravično suđenje očigledno (*prima facie*) neosnovani, jer apelanti nemaju "opravdan zahtjev" u smislu člana 16 stav 2 Pravila Ustavnog suda.

⁴⁰ Vidi, Evropski sud, *Pronina protiv Rusije*, odluka o dopustivosti od 30. juna 2005. godine, aplikacija broj 65167/01.

⁴¹ Vidi, Evropski sud, *Thomas protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 10. maja 2005. godine, aplikacija broj 19354/02.

⁴² Vidi, Ustavni sud, odluka, broj AP 20/05 od 18. maja 2005. godine.

⁴³ Član 387 Zakona o parničnom postupku ("Službene novine Federacije BiH" br. 53/03, 73/05 i 19/06).

Napomena: Kompletan članak je objavljen u časopisu "Pravo i pravda", godina VII, broj I, u Sarajevu 2008. godine pod nazivom "Novija praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine iz oblasti krivičnog zakonodavstva i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda". Dijelovi članka su objavljeni u OKO Reporteru uz saglasnog autora.

Objavljeni kriteriji za stavljanje na listu

Najnoviji kriteriji za stavljanje na listu advokata ovlaštenih za postupanje pred Sudom BiH, važe do 31.12.2008. godine

Obrazac za prijavu

U skladu sa Pravilom 3.3 "Dodatnih pravila postupanja za advokate odbrane", advokati koji se žele prijaviti za stavljanje na listu ovlaštenih advokata dužni su ispuniti "OKO Obrazac za prijavu" iz januara 2008. godine.

Kriterij stručnosti

Članom 3.2 Dodatnih pravila se od kandidata traži da mora biti trenutni i važeći član jedne od advokatskih komora, i da mora posjedovati najmanje 7 godina relevantnog radnog iskustva u pravnim stvarima, u svojstvu branioca, sudije ili tužioca, da bi bio dodijeljen kao jedini ili glavni branilac. Advokati sa manje od 7 godina radnog iskustva, ispunjavaju uslove za stavljanje na listu dodatnih branitelja.

Kriterij znanja

Član 12. stav 3. Zakona o Sudu BiH dozvoljava sudu da odredi potrebne uslove za advokate koji postupaju pred Sudom. Član 3. stav 2. tačka 3. dodatnih pravila kao uslov postavlja da kandidati moraju posjedovati znanje i stručnost iz relevantnih oblasti prava u skladu sa kriterijima koje je objavio OKO. Kriterij znanja može biti zadovoljen iskustvom ili učešćem na alternativnim kursevima obuke.

Element	Kvalifikacija prema iskustvu	Alternativa-edukacija
Novo krivično zakonodavstvo u BiH	Okončano 1 krivično suđenje pred Sudom BiH u svojstvu advokata, <i>ili</i> Okončana 2 suđenja za teža krivična djela pred nižim sudovima u svojstvu advokata primjenjujući odredbe novog KZ/ZKP, <i>ili</i> Završen kurs obuke odobren od strane OKO-a.	2-dnevni seminar o ZKP-u i KZ-u, u organizaciji OKO-a
Pravo koje reguliše oblast ratnih zločina (<i>neophodno samo za advokate koji žele postupati u predmetima ratnih zločina</i>)	Okončano 1 suđenje za ratne zločine pred Odjelom I Suda BiH <i>ili</i> Okončana 2 suđenja za ratne zločine pred bilo kojim domaćim sudom, <i>ili</i> Značajan udio u radu odbrane u fazi glavnog pretresa pred MKSJ, <i>ili</i> Postdiplomski studij iz međunarodnog humanitarnog prava, <i>ili</i> Završen kurs obuke iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava koji je odobren od strane OKO-a.	2-dnevni kurs obuke o međunarodnom humanitarnom pravu, u organizaciji OKO-a

Kriterij kontinuiranog profesionalnog usavršavanja

Kriterij kontinuiranog profesionalnog usavršavanja u 2008. godini iznosi 8 sati. U toku 2008., kontinuirano profesionalno usavršavanje je obavezno samo za braniocce pred Odjelom I.

Period važenja

Ovi kriteriji odnose se na obrasce za prijavu koji pristignu u OKO prije 31.12.2008. godine.

Zakon o izmjenama i dopunama ZKP-a BiH

Objavljen u "Službenom glasniku BiH", broj 58/08, 21.07.2008. godine

Na osnovu člana IV. 4.a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 29. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 14. maja i 4. juna 2008. godine, i na 18. sjednici Doma naroda, održanoj 17. juna 2008. godine, donijela je

ZAKON

O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

U Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07 i 15/08) u članu 5. u stavu (1) iza riječi "iskaz" dodaju se zarez i riječi: "niti odgovarati na postavljena pitanja,".

Član 2.

U članu 6. u stavu (1) iza riječi "njega" dodaju se riječi: "i da njegov iskaz može biti korišten kao dokaz u daljnjem toku postupka".

Član 3.

U članu 8. u stavu (2) riječi: "svojim jezikom" zamjenjuju se riječima: "maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju".

Član 4.

U članu 9. u stavu (2) riječi: "Tužbe, žalbe i drugi podnesci dostavljaju se", zamjenjuju se riječima: "Podnesci se dostavljaju".

U stavu (3) riječi: "jeziku kojim se to lice služi u postupku" zamjenjuju se riječima: "maternjem jeziku ili jeziku koji razumije".

Član 5.

U članu 14. dodaje se novi stav (1) koji glasi:

"(1) Sud je dužan da stranke i branioca tretira na jednak način i da svakoj od strana pruži jednake mogućnosti u pogledu pristupa dokazima i njihovom izvođenju na glavnom pretresu."

Dosadašnji stav (1) postaje stav (2).

Član 6.

U članu 20. iza tačke t) dodaju se nove tačke u) i v) koje glase:

"u) "Kompjuterski sistem" je svaka naprava ili grupa međusobno spojenih ili povezanih naprava, od kojih jedna ili više njih na osnovu programa automatski obrađuju podatke,

v) "Kompjuterski podaci" su svako iskazivanje činjenica, informacija ili koncepata u obliku

prikladnom za obradu u kompjuterskom sistemu, uključujući i program koji je u stanju prouzrokovati da kompjuterski sistem izvrši određenu funkciju."

Član 7.

U članu 24. u stavu (2) riječ "pet" zamjenjuje se riječju "deset".

Iza stava (3) dodaje se novi stav (4) koji glasi:

"(4) U trećem stepenu sudi vijeće apelacionog odjeljenja Suda sastavljeno od trojice sudija."

Dosadašnji st. (4), (5) i (6) postaju st. (5), (6) i (7).

Član 8.

U članu 30. u nazivu člana iza riječi "stranke" dodaju se riječi: "ili branioca".

U stavu (2) riječi: "tačke a) do f)" zamjenjuju se riječima: "tačke a) do e)".

Član 9.

U članu 34. u stavu (3) iza riječi: "ili sudija" dodaju se zarez i riječi: "a do podizanja optužnice tužilac".

Član 10.

U članu 35. u stavu (2) u tački c) riječ "zakonom" zamjenjuje se riječima: "članom 84. ovog zakona".

Iza tačke f) dodaje se nova tačka g) koja glasi:

"g) utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu u skladu s članom 197. ovog zakona i o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u skladu s članom 392. ovog zakona."

Dosadašnje tačke g), h), i), i j) postaju tačke h), i), j) i k).

Član 11.

U članu 45. u stavu (2) riječi: "odmah nakon što mu je određen pritvor" zamjenjuju se riječima: "prilikom izjašnjenja o prijedlogu za određivanje pritvora".

U stavu (5) riječ "ili" zamjenjuje se zarezom, a iza riječi "optuženog" dodaju se riječi: "ili drugih okolnosti".

Član 12.

U članu 46. dodaje se novi stav (3) koji glasi:

"(3) Zahtjev za postavljanje branioca zbog slabog imovinskog stanja evidentira se u spisu. Sud će na osnovu utvrđenog imovinskog stanja osumnjičenog, odnosno optuženog donijeti odluku o zahtjevu bez odgađanja."

Član 13.

U članu 47. stav (2) mijenja se i glasi:

"(2) Izuzetno od stava (1) ovog člana, tužilac će

istovremeno s prijedlogom za određivanje pritvora sudiji za prethodni postupak, odnosno sudiji za prethodno saslušanje dostaviti i dokaze bitne za procjenu zakonitosti pritvora i radi obavještanja branioca."

U stavu (3) riječi: "branilac osumnjičenog, odnosno optuženog ima" zamjenjuju se riječima: "osumnjicheni, optuzeni odnosno branilac imaju".

U stavu (4) riječi: "Sudija za prethodni postupak," brišu se, a rečenica počinje riječju "Sudija", a iza riječi "braniocu" dodaje se zarez i riječi: "osumnjichenom, odnosno optuzenom".

U stavu (5) iza riječi "branilac" dodaje se zarez i riječi: "osumnjicheni, odnosno optuzeni".

Član 14.

U članu 51. stav (2) mijenja se i glasi:

"(2) Pretresanje pokretnih stvari, u smislu odredbe stava (1) ovog člana, obuhvata i pretresanje kompjuterskih sistema, uređaja za pohranjivanje kompjuterskih i elektronskih podataka, kao i mobilnih telefonskih aparata. Lica koja se koriste ovim uređajima dužna su omogućiti pristup, predati medij na kojem su pohranjeni podaci, te pružiti potrebna obavještenja za upotrebu tih uređaja. Lice koje odbije njihovu predaju može se kazniti prema odredbi člana 65. stav (5) ovog zakona."

Iza stava (2) dodaje se novi stav (3) koji glasi:

"(3) Pretresanje kompjutera i sličnih uređaja iz stava (2) ovog člana može se preduzeti uz pomoć stručnog lica."

Član 15.

U nazivu člana 56. iza riječi "naredbe" dodaju se riječi: "za pretresanje".

U stavu (1) riječi: "sudiji za prethodni postupak" zamjenjuju se riječju "Sudu".

Stav (2) mijenja se i glasi:

"(2) Kad je podnesen usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretresanje, Sud će daljnji tok razgovora zabilježiti. U slučaju kada se koristi zvučni ili stenografski zapisnik, zapisnik se u roku od 24 sata mora dati na prijepis čija će se istovjetnost ovjeriti i čuvati s originalnim zapisnikom."

Član 16.

U nazivu člana 64. iza riječi "naredbe" dodaju se riječi: "i svjedoka".

U stavu (3) iza riječi: "za pretresanje" dodaju se riječi: "i bez prisustva svjedoka", a iza riječi: "bez naredbe" u drugoj rečenici dodaju se riječi: "i svjedoka".

Član 17.

U članu 65. u stavu (3) iza riječi: "mjesto oduzimanja predmeta" zarez se zamjenjuje riječju "i", a iza riječi: "trebaju oduzeti" zarez i riječi: "i pouka o pravnom lijeku" brišu se.

Član 18.

U članu 67. u stavu (4) riječi: "ova naredba treba biti potvrđena od strane sudije" zamjenjuju se riječima: "o njenom potvrđivanju odlučuje sudija".

Član 19.

U članu 72. u st. (2) i (3) riječi: "Sudija za prethodni postupak" u različitim padežima zamjenjuju se riječju "Sud".

Član 20.

Iza člana 72. dodaje se novi član 72a. koji glasi:

"Član 72.a

Naredba operateru telekomunikacija

(1) Ako postoje osnovi sumnje da je neko lice počinilo krivično djelo, Sud može, na osnovu prijedloga tužioca ili na prijedlog ovlaštenih službenih lica koja su dobila odobrenje od tužioca, narediti da operater telekomunikacija ili drugo pravno lice koje vrši pružanje telekomunikacionih usluga dostavi podatke o korištenju telekomunikacijskih usluga tog lica, ako bi takvi podaci mogli biti dokaz u krivičnom postupku ili poslužiti prikupljanju informacija koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku.

(2) U hitnim slučajevima tužilac može narediti radnje iz stava (1) ovog člana i dobiveni podaci bit će zapečaćeni dok ne bude izdata sudska naredba. O preduzetim mjerama tužilac odmah obavještava sudiju za prethodni postupak koji može u roku od 72 sata izdati naredbu. U slučaju da sudija za prethodni postupak ne izda naredbu, tužilac će podatke vratiti bez prethodnog otvaranja.

(3) Radnje iz stava (1) ovog člana mogu se odrediti i prema licu za koje postoje osnovi sumnje da počinio, odnosno od počinio, prenosi informacije u vezi s krivičnim djelom, odnosno da počinilac koristi njegovo sredstvo telekomunikacije.

(4) Operateri telekomunikacija ili drugo pravno lice koji pružaju telekomunikacijske usluge dužni su tužiocu i policijskim organima omogućiti provođenje mjera iz stava (1) ovog člana."

Član 21.

U članu 73. u stavu (2) riječi: "preduzete mjere moraju biti odobrene od sudije" zamjenjuju se riječima: "o preduzetim mjerama odlučuje sudija", a riječi: "od preduzimanja mjera" brišu se.

U stavu (3) riječ "Sud" briše se.

Član 22.

Naziv člana 77. mijenja se i glasi: "Osnovne odredbe o ispitivanju".

U stavu (1) iza riječi "tužilac" dodaju se riječi: "ili ovlašteno službeno lice".

U stavu (3) riječ "odredbama" zamjenjuje se riječima: "odredbi stava (2)".

Član 23.

U članu 78. u stavu (2) u tački c) iza riječi "korist" dodaju se riječi: "i ako to učini u prisustvu branioca

da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitan i korišten na glavnom pretresu".

Član 24.

U članu 81. u stavu (7) iza riječi "svjedok" dodaje se zarez i riječi: "koji je upozoren na posljedice, bez zakonskih razloga".

U stavu (8) riječi: "kojim je izrečena novčana kazna" zamjenjuju se riječima: "iz st. (5) i (7) ovog člana".

Član 25.

U članu 82. dodaje se novi stav (2) koji glasi:

"(2) Ako je kao svjedok saslušano lice koje se ne može saslušati kao svjedok, na takvom iskazu svjedoka ne može se zasnivati sudska odluka."

Član 26.

U članu 83. stav (4) mijenja se i glasi:

"(4) Ako je kao svjedok saslušano lice koje može odbiti svjedočenje a nije na to upozoreno ili se nije izričito odreklo tog prava ili to upozorenje i odricanje nije uneseno u zapisnik, na takvom iskazu ne može se zasnivati sudska odluka."

Član 27.

U članu 84. u stavu (3) riječ "tužioca" zamjenjuje se riječima: "Glavnog tužioca BiH".

U stavu (5) riječ "može" briše se, a riječ "odrediti" zamjenjuje se riječju "određuje".

Član 28.

U članu 85. iza stava (3) dodaje se novi stav (4) koji glasi:

"(4) Ako prepoznavanje nije moguće u skladu sa stavom (3) ovog člana, prepoznavanje će se izvršiti na osnovu prepoznavanja fotografija tog lica ili predmeta postavljenih među fotografijama svjedoku nepoznatih lica ili predmeta iste vrste."

Član 29.

U članu 86. u stavu (2) dodaje se nova rečenica koja glasi: "Svjedok će se i upozoriti da nije dužan odgovarati na pitanja predviđena u članu 84. stav (1) ovog zakona i ovo upozorenje će se unijeti u zapisnik".

U stavu (3) iza riječi "obavijestiti" dodaju se riječi: "tužioca, odnosno".

U stavu (4) riječi: "Ako je to potrebno," brišu se, a rečenica počinje riječju "Saslušanje".

Član 30.

U nazivu člana 90. iza riječi "svjedoka" dodaju se riječi: "audio ili".

Iza riječi: "može snimati" dodaju se riječi: "audio ili".

Član 31.

Naziv člana 103. mijenja se i glasi: "Pregled, obdukcija i ekshumacija leša".

U stavu (1) riječi: "se ne radi o prirodnoj smrti" zamjenjuju se riječima: "je smrt uzrokovana krivičnim djelom ili da je u vezi sa izvršenjem krivičnog djela".

U stavu (2) iza riječi "Pri" dodaju se riječi: "pregledu i".

Član 32.

Naziv člana 104. mijenja se i glasi: "Pregled i obdukcija leša van specijalizirane medicinske ustanove".

U stavu (2) druga rečenica mijenja se i glasi: "Tim vještačenjem rukovodi tužilac o čemu vodi zapisnik. Sastavni dio zapisnika je nalaz i mišljenje vještaka."

Član 33.

U članu 116. u stavu (2) u tački d) iza riječi: "snimanje lica" dodaje se zarez i riječi: "transportnih sredstava", a iza riječi "predmeta" dodaju se riječi: "koji stoje u vezi s njima".

Tačka e) mijenja se i glasi:

"e) korištenje prikriivenih istražitelja i korištenje informatora,".

U tački f) iza riječi "simulirani" dodaju se riječi: "i kontrolirani".

Iza stava (5) dodaje se novi stav (6) koji glasi:

"(6) Prikriiveni istražitelj je posebno obučeno ovlašteno službeno lice koje istražuje pod izmijenjenim identitetom. Prikriiveni istražitelj smije pod svojim izmijenjenim identitetom učestvovati u pravnom prometu. Ukoliko je to neophodno za formiranje i održavanje tog identiteta, mogu se izraditi, izmijeniti ili koristiti odgovarajući dokumenti."

Član 34.

U članu 117. u tački d) riječ "najmanje" zamjenjuje se riječju "od".

Član 35.

U članu 122. iza riječi "svjedoci" dodaje se zarez i riječi: "ili kao zaštićeni svjedoci", a iza riječi: "o toku provođenja radnji" dodaju se riječi: "ili o drugim važnim okolnostima".

Član 36.

U članu 125. u stavu (2) riječi: "s tim što ovu naredbu mora odobriti sudija za prethodni postupak u roku od 24 sata od izdavanja naredbe." brišu se.

Član 37.

Član 131. mijenja se i glasi:

"Član 131.

Opće odredbe

(1) Pritvor se može odrediti ili produžiti samo pod uslovima propisanim u ovom zakonu i samo ako se isti cilj ne može ostvariti drugom mjerom.

(2) Pritvor određuje ili produžava rješenjem Sud na prijedlog tužioca a nakon što Sud prethodno sasluša osumnjičenog, odnosno optuženog na okolnosti razloga zbog kojih se pritvor predlaže, osim u slučaju iz člana 132. stav (1) tačka a) ovog zakona.

(3) Tužilac je dužan podnijeti obrazložen prijedlog za produženje pritvora Sudu najkasnije pet dana prije isteka roka iz rješenja o pritvoru. Sud odmah